

BESEDA UREDNIKA

MARKO KERŠEVAN

S številko, ki je pred vami, revija zaključuje svoj sedemnajsti letnik in vstopa v osemnajsto leto izhajanja – glavni urednik pa v osemdeseto leto svojega življenja ... Ob tej letnici se ne more izogniti ugotovitvi/spoznanju, da je osemnajsto leto tradicionalno dojeto kot čas dosežene »polnoletnosti«, čas odraslosti in samostojnosti, predvsem pa spoznanju, da je 17, 18 let že več kot (ne)spodobno dolga doba za položaj glavnega urednika ...

Ko z revijo tako zaključujem(o) neko obdobje, je prav, da se v mislih povrnemo na njen začetek in da tokratno, nekoliko daljšo, *Besedo urednika* začnemo s prvimi besedami prve *Besede urednika* v št. 1-2.

Tako je bilo takrat zapisano, tako smo takrat označili okvir in izziv za prvo slovensko »revijo za vprašanja protestantizma«:

Protestantizem – sam raznolik – obstaja na Slovenskem na različne načine in tako tudi vprašanja, ki so povezana z njim.

Obstaja kot (spomin na) dejstvo, da so s protestantizmom 16. stoletja nerazdružno povezane prve spodbude in sam začetek slovenskega knjižnega jezika in slovenske književnosti. Prav slovenski (knjižni) jezik pa se je kasneje uveljavil kot glavni vir in sredstvo za narodno povezovanje, za oblikovanje slovenske narodne identitete. Nove možnosti, nova tveganja, nove nevarnosti in novi izzivi za slovensko narodno povezanost in identiteto, ki jih prinaša slovenska nacionalna država in njena vključitev v Evropsko unijo, kličejo po ponovnem premisleku teh zvez in vprašanj.

Obstaja v različnih cerkvah, ki so izšle iz protestantske reformacije 16. stoletja; v prvi vrsti in najbolj množično v Evangeličanski cerkvi, ki je v Prekmurju tudi edina uspela ohraniti kontinuiteto z začetki protestantizma na Slovenskem.

Obstaja kot duh protesta proti verskim in duhovnim, pa tudi kulturnim in političnim monopolom oziroma prizadevanjem zanje – ne le s strani Rimskokatoliške cerkve.

Obstaja v prispevkih in posledicah protestantskega krščanstva pri nastanku značilnosti modernih družb in zahodne civilizacije: modernega individualizma, modernih znanosti in tehnologij, moderne narodne zavesti in nacionalizma ...

Obstaja slednjič v stalni možnosti in izzivu krščanskega verovanja na protestantski način – znotraj in zunaj protestantskih cerkva –, da se pri iskanju odgovora na vedno nove variacije navsezadnje vedno istih eksistencialnih človekovih vprašanj vedno znova vrača k izvorom krščanske vere z vedno novim premislekom reformacijske smernice: samo po *Pismu*, samo po veri, samo po milosti, samo po Kristusu.

Vprašanje protestantizma tako niso samo vprašanja protestantizma, so tudi vprašanja narodne in evropske identitete, civilizacijska in kulturna vprašanja. Eksistencialna vprašanja, civilizacijska in kulturna vprašanja, narodna vprašanja in vprašanja evropskega združevanja so tudi vprašanja protestantizma. Ne sicer vsa in ne v vsem: če kaj, potem je izključljivost in »totalitarnost« v človeških zadevah nekaj tujega protestantizmu.

Vodilo in spodbujalo nas je prepričanje, da protestantizem na Slovenskem ni le zadeva zgodovinsko oddaljenega 16. stoletja, ali le stvar geografsko obrobne Prekmurja, ali le skrb neznatne verske ali kako drugače opredeljene manjšine, ampak da je prav zaradi povezanosti (posledic) svojih različnih načinov obstoja za slovenski prostor in njegove ljudi nekaj, kar zasluži in zahteva pozornost ter skrb kot pomembna sestavina sodobne slovenske »identitete«. Upoštevanje tega je narekovalo nujno *interdisciplinarnost/multidisciplinarnost* revije in obravnavanje vprašanj protestantizma na različnih ravneh. Ob sedanjem *znanstveno-raziskovalnem prizadevanju in objavljanju* je bilo potrebno ohranjati in obnavljati spomin na tisto, kar je *že bilo povedanega* in na (*portrete*)

ljudi, ki so to povedali; neposredno skrbeti (ali spodbujati) za *prevode* in objavlanje temeljnih protestantskih besedil ter temeljnih strokovnih besedil o protestantizmu; nuditi in spodbujati *razgleda in vpogleda* v konkretno dogajanje v preteklosti in sedanjosti v slovenskem ter širšem prostoru, beležiti *kroniko* pomembnih dogodkov, spodbujati razpravo o protestantskih vidikih in pogledih ob različnih temah na srečanjih ter *študijskih večerih*.

Ko sva s tedanjim odgovornim urednikom Dušanom Voglarjem ob desetletnici izhajanja revije v *Besedi urednika* številke 19-20/2014 prvič pregledala prehojeno pot, sva lahko ugotovila, da je revija »stala in obstala«, delovala in ne zastala, v začrtanih okvirih in smereh. Uspela je vključiti različne stroke in pisati na različnih ravneh ter z različnih zornih kotov. Danes bi lahko takratno oceno ponovili in dodatno dokumentirali. Žal bi lahko ponovili tudi nekatere takratne (samo)kritične ocene, zapisane in nezapisane, predvsem ob težavah pri pridobivanju širšega kroga sodelavcev. Lahko pa vendarle opozorim na nove dosežke v tej smeri. Revija že nekaj časa izhaja dvakrat letno in ne več kot *Jahrbuch/* almanah dvojnih števil. Pridobili smo ugleden in dejaven mednarodni sosvet, predvsem pa smo pridobili uglednega znanstvenega soizdajatelja, Univerzo na Primorskem in njeno založbo; revija je zdaj v celoti in sproti dostopna tudi na spletu založbe, kot znanstvena revija smo uvrščeni tudi na prvi mednarodni indeks za humanistične in družbene vede.

Od vsega začetka se v uredništvu zavedamo, da so protestantizem in »vprašanja protestantizma« deležni pozornosti in obravnave tudi v drugih revijah in publikacijah, v znanstvenih in strokovnih revijah za zgodovino, filozofijo, teologijo, sociologijo, umetnostno zgodovino, etnologijo in kulturno antropologijo, slovenistiko, jezikoslovje ... , tudi v publikacijah samih protestantskih (ali drugih) cerkva in njihovih ustanov. Objav in objavlanja v *Stati inu obstati* ne razumemo kot »konkurenco« ali nadomestek za objavlanje v njih. Nasprotno, potrebno in zaželeno je, da je takih objav v različnih revijah čim več. Objave v naši reviji so (bile) ob različnih temah včasih pionirske, v vzpodbudo raziskavam in objavam v specializiranih »monodisciplinarnih« ali verskih revijah; včasih, večkrat, pa so (in naj bi bile) izraz in pokazatelj že po-

tekajočih raziskav ter z njimi povezanih objav v zanje relevantnih strokovnih publikacijah.

Objave v naši interdisciplinarni/večdisciplinarni reviji naj bi posameznim strokam, njihovim raziskovalcem in bralcem pokazale, kaj se pri obravnavanju protestantizma dogaja v drugih strokah (in na drugih ravneh), pokazale naj bi na (z)možnosti, izzive in omejitve, ki jih posamezne stroke pomenijo za druge stroke. Predvsem pa naj bi pri raziskovalcih in bralcih preprečevale ohranjanje ali nastajanje vtisa, da je protestantizem samo to in samo tako, kot ga vidijo in obravnavajo posamezne stroke (in analogno: kot ga vidijo in predstavljajo posamezne cerkve ali kot je dojet ter poznan v posameznih okoljih in obdobjih). V sedanjem slovenskem okolju naj bi tako predvsem poizkušale presežati predsojdek, da je protestantizem na Slovenskem v glavnem stvar davnega 16. stoletja, ali samo stvar prekmurskega geografskega obrobja, ali samo »notranja« zadeva nekih (pri nas) manjšinskih cerkva ali celo »sekt«, ali samo vidik nekih (stran)poti zahodne kulture in civilizacije, nekaj samo zgodovinsko (ne)zanimivega ali samo modno aktualnega, nekaj zgolj tujega ali nekaj zgolj slovensko pomembnega zaradi vloge pri nastanku slovenskega knjižnega jezika v specifičnih slovenskih razmerah.

Mislím, da lahko rečemo, da se tudi tokratna številka dobro vključuje v ta prizadevanja. *Razprave, študije* začenja aktualna filozofsko-teološka razprava Gorazda Andrejča o *razmerjih med moralnimi načeli in religijami v razmerah sodobnega verskega ter kulturnega pluralizma* (tudi znotraj posameznih družb), o *potrebnosti sekularnega javnega moralnega diskurza*, saj je ta najboljša in najbolj demokratična pot do upoštevanja in spoštovanja verske svobode. Avtor pri tem reafirmira misel Jeffreya Stouta z univerze v Princetonu, ki je (podobno kot v Nemčiji Habermas) utemeljeval stališče, da je za sožitje ljudi v modernih družbah potrebno vzajemno, »dialoško« prizadevanje pripadnikov različnih religij in ateistov, pri čemer potreba/zahteva po razumevanju drugih in lastnem samoomejevanju ne more biti naslovljena le na pripadnike posameznih religij ali le na ateiste/neverujoče, temveč zavezuje vse strani. (Razprava je nastala v okviru raziskav o medreligijskem dialogu in o radikalizaciji ter nasilnem ekstremizmu, ki jih je sofinancirala ARRS;

objavljena je bila tudi v angleščini, v zborniku *Past and Present Political Theology*, Routledge 2020).

Žiga Oman zgodovinsko dokumentirano obravnava *protireformacijo v Podravju* (Mariboru in Ptujju) in na osnovi tudi novih virov pokaže, kako je konkretno socialno okolje nekih krajevnih skupnosti s svojimi notranjimi odnosi, hierarhijami in soodvisnostmi vplivalo na (*ne*) uresničevanje uradnih oblastnih in cerkvenih protireformacijskih usmeritev, konkretno, kako jih je življenjsko »mehčalo« in zaviralo pri realizaciji; pri tem posebej izpostavi in dokumentira vlogo žensk. Seveda pa lahko v drugih obdobjih in okoljih notranji socialni odnosi in delitve tudi pospešujejo in radikalizirajo uresničevanje uradne politike, če se ta ujema z danimi socialnimi delitvami in interesi.

Umetnostna zgodovinarica Marjana Dolšina Delač v svojem prispevku prikazuje, kako je po dolgem času ignoriranja in nasprotovanja *Primož Trubar pred sedemdesetimi leti* dobil svoj prvi spomenik tudi na domači Rašici ter kakšen pomen imajo *Trubarjeva in druga spominska obeležja* na velikolaškem področju, tako bogatem z ustvarjalci slovenske literature. Vincenc Rajšp se tokrat kot zgodovinar posveča navzočnosti in dojemanju *protestantizma na Slovenskem v prvi polovici 19. stoletja*. Ob prelomnem Slomškovem (katoliškem) priznanju pomena Trubarja in njegovih za slovenski jezik tako rekoč na novo odkrije in prikaže knjigo nemškega evangeličanskega avtorja *Wilhelma Sillema* z Gradiščanskega o Trubarju iz leta 1861, ki je s svojim bogato dokumentiranim prikazom dela slovenskih protestantov oznanila začetek preloma v njihovem poznavanju in vrednotenju v širši javnosti.

V rubriki *Študijski večeri* objavljamo prispevek Milene Mileve Blažič o *pravljicah Oscarja Wilda*, ki je bil predstavljen na zadnjem predavanju Študijskih večerov februarja 2020, preden so bila ta prekinjena zaradi pandemije koronavirusa. Avtorica z njim nadaljuje vrsto prikazov verskih motivov v znanih pravljicah (bratov Grimm, Andersena ...).

Fanika Krajnc-Vrečko je za *Bilo je povedano* izbrala in predstavila dva starejša članka katoliškega škofa in teologa *Vekoslava Grmiča*, ki sta bila objavljena ob 500-letnici rojstva Martina Luthra leta 1983. *Grmičev prikaz in ovrednotenje Luthrove teologije* sta v sozvočju z »odprtostjo«

do protestantskega krščanstva na II. vatikanskem koncilu (1962–1965) in pri njegovih vodilnih teologih (glej v tej zvezi zapis Karla Bartha *Ad limina apostolorum*, preveden v *Stati inu obstati* 14, 28/2018) ter z usmeritvijo uradnega Vatikana papeža Frančiška ob 500-letnici reformacije.

Razgledi, vpogledi ponujajo v branje dva prispevka. Peter Kovačič Peršin predstavlja izbrane misli vplivnega in še danes odmevnega ruskega pravoslavnega misleca *Vladimira Sergejeviča Solovjova* (1853–1900) in opozarja na njegovo – nepričakovano? – *pozitivno vrednotenje (določnih vidikov) protestantizma*. Karl Schwarz v krajšem prispevku/predavanju predstavi in poudari pomen *muzeja (koroške) reformacije v Fresachu/Brežah* na avstrijskem Koroškem za globlje razumevanje koroške verske zgodovine in s tem za preseganje nemškonacionalne opredeljenosti/impregniranosti tamkajšnjih protestantov v nemško-slovenskih konfliktih. Muzej v Fresachu je ustanovil *Oscar Sakrausky* (1914–2006), tamkajšnji župnik in avstrijski evangeličanski škof, velik poznavalec slovenskega protestantizma; v muzej je na izpostavljeno mesto umestil najdene dokumente slovenske/Trubarjeve korenine protestantizma na Koroškem (glej Portret Sakrauskega v *Stati inu obstati* 2, 3-4/2006).

Kronika že tradicionalno zabeleži (na)govore ob vsakoletnih proslavah dneva reformacije: tokrat govor ministra za kulturo Vaska Simonitija na državni proslavi v Krškem in govor Igorja Grdine na svečanosti v evangeličanski cerkvi Primoža Trubarja v Ljubljani.

Naj se na koncu še enkrat vrnem k začetkom. Revija je svojo pot začela kot društveno glasilo, z zgolj društvenimi sredstvi iz članarine njenih članov in skromnih donacij, brez javnih sredstev, ki so sicer namenjena znanstveni in kulturni dejavnosti. Šele ko se je društvu pred petimi leti kot soizdajateljica pridružila Univerza na Primorskem, je revija lahko na javnih razpisih ARRS dobila namensko subvencijo za kritje dela stroškov pri izdajanju znanstvenih in strokovnih revij (seveda brez avtorskih honorarjev, ki jih revija – kot tudi druge znanstvene revije – že tako in tako ne izplačuje). Uspešno sodelovanje z Univerzo na Primorskem in njeno založbo še vedno traja, toda od lanskega leta je finančno revija spet na začetku: zaradi nenadoma in nespametno spremenjenega načina delitve sredstev za subvencije na zadnjem razpisu je ostala tako rekoč brez

subvencije, pri skromnih lastnih sredstvih društva in Založbe UP. Da smo v letošnjem letu sploh lahko izšli – in da bomo lahko izhajali tudi v naslednjem letu –, se lahko zahvalimo in moramo *zahvaliti pokojnemu članu društva Albertu Majderju* in njegovi prav tako že pokojni ženi. Albert Majder, zdravnik po poklicu, je že v bolj gluhih časih za dediščino protestantizma na Slovenskem in že pred izhajanjem revije zavzeto ter skrbno zbiral, kar je bilo o njem »povedanega in preveč pozabljenega«, in to neutrudno objavljaj v *Primorskih srečanjih*, *Evangeličanskem koledarju*, *Evangeličanskem listu*, *Letopisu društva*. Pred smrtjo je pomemben del svojih prihrankov daroval društvu, ki/da nadaljuje z dejavnostjo, ki ji je za življenja posvetil toliko časa in energije. Če kdaj, je zdaj čas, da se mu javno zahvalimo vsaj s hvaležnim spominom.